

Over de regels en het spel

Beroepspedagogiek van het mbo

NIVOZ Onderwijsavond, 10 januari 2019, Driebergen-Zeist

Ellen Klatter, lector Studiesucces & lector Versterking Beroepsonderwijs

overtref jezelf

De regels en het spel ...

Opzet

1. Onderwijspraktijk
2. Spanningsveld
3. Wens

Reflectie Ron Bormans

In gesprek

De Onderwijspraktijk

Noorderpoort

friesland college

overtref jezelf

Wouter Pols

**'JE MOET OP DAT MOMENT REAGEREN EN
JE WEET NOOIT OF JE HET JUISTE DOET.'**

Pedagogiek in het middelbaar beroepsonderwijs

overtref jezelf

Pedagogisch moment

Definitie

'Een pedagogisch moment is precies dat ogenblik [...] waarop een pedagogische actie nodig is'

(Van Manen, 2014b, p. 21; Van Manen, 2016, p. 35).

MBO Aantallen

Vier sectoren:

Zorg & Welzijn

Techniek

Economie

Groen

Aantal mbo-scholen

66

Aantal mbo-studenten

492.700

Aantal crebo-opleidingen

1150

Aantal mbo-beroepsopleidingen

168

Gemiddeld aantal studenten per mbo-school

7.350

Opleidingen MBO

Vier opleidingsniveaus

Entreeopleiding (niv 1):	instroom zonder vooropleiding of diploma. Bijv: assistent, doorstroom mbo2. Duur: 1 jaar
Basisberoepsopleiding (niv 2):	uitvoerende werkzaamheden bijv. autotechnicus of kapper, doorstroom mbo3. Duur: 1-2 jaar
Vakopleiding (niv 3):	zelfstandig werkzaamheden uitvoeren. Bijv: verzorgende en eerste monteur. Duur: 2-3 jaar
Specialistenopleiding (niv4):	na vakopleiding (niv3) in zelfde beroep. Duur: 1 jaar
Middenkaderopleiding (niv 4):	volledig zelfstandig werkzaamheden. Bijv: filiaalbeheerder en activiteitenbegeleider. Duur: 4 jaar. Doorstroom naar hbo.

Twee leerwegen

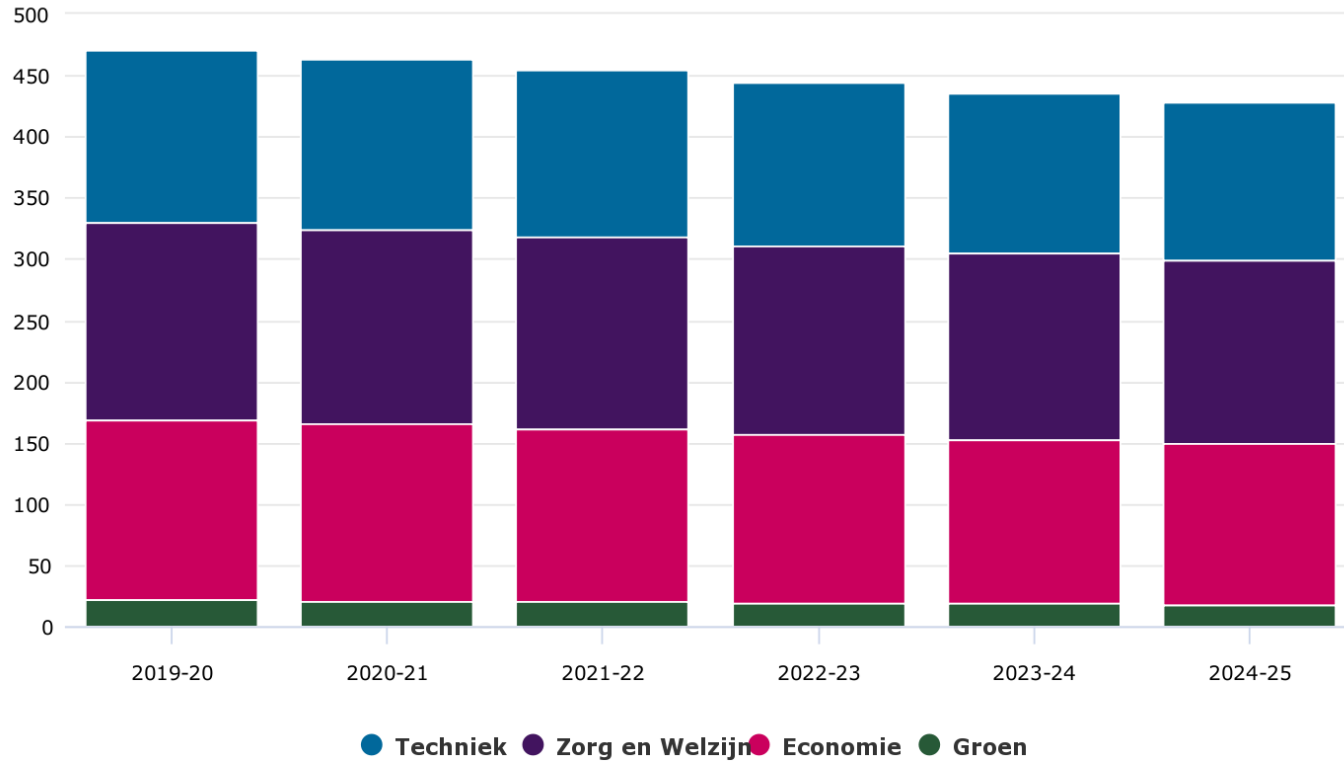
BOL (80%) en BBL (20%)
(GLBB: exper. 2015)

overtref jezelf

Prognose studenten in het middelbaar beroepsonderwijs, naar sector

Aantal x 1.000 (excl. Entreeopleiding)

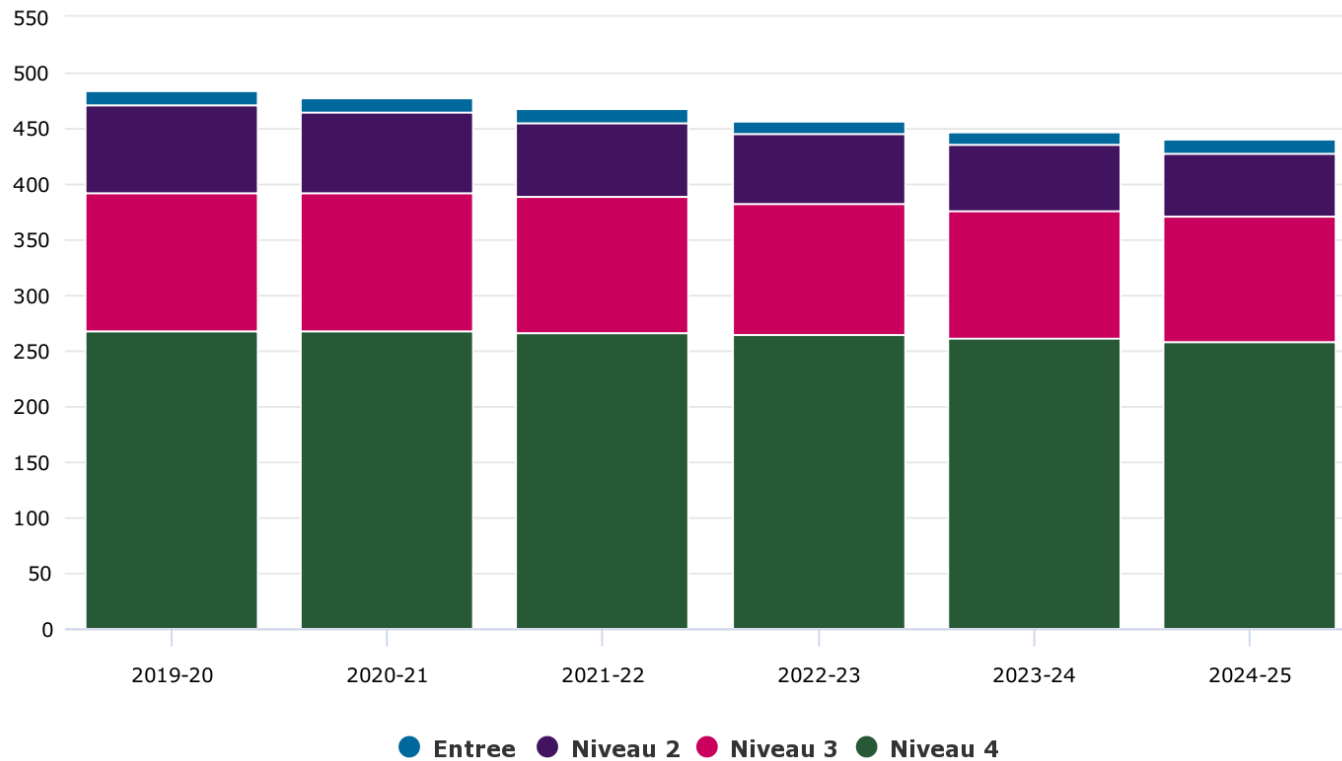
Bron: OCW; Referentieraming 2018

overtref jezelf

Prognose studenten in het middelbaar beroepsonderwijs, naar niveau

Aantal x1.000

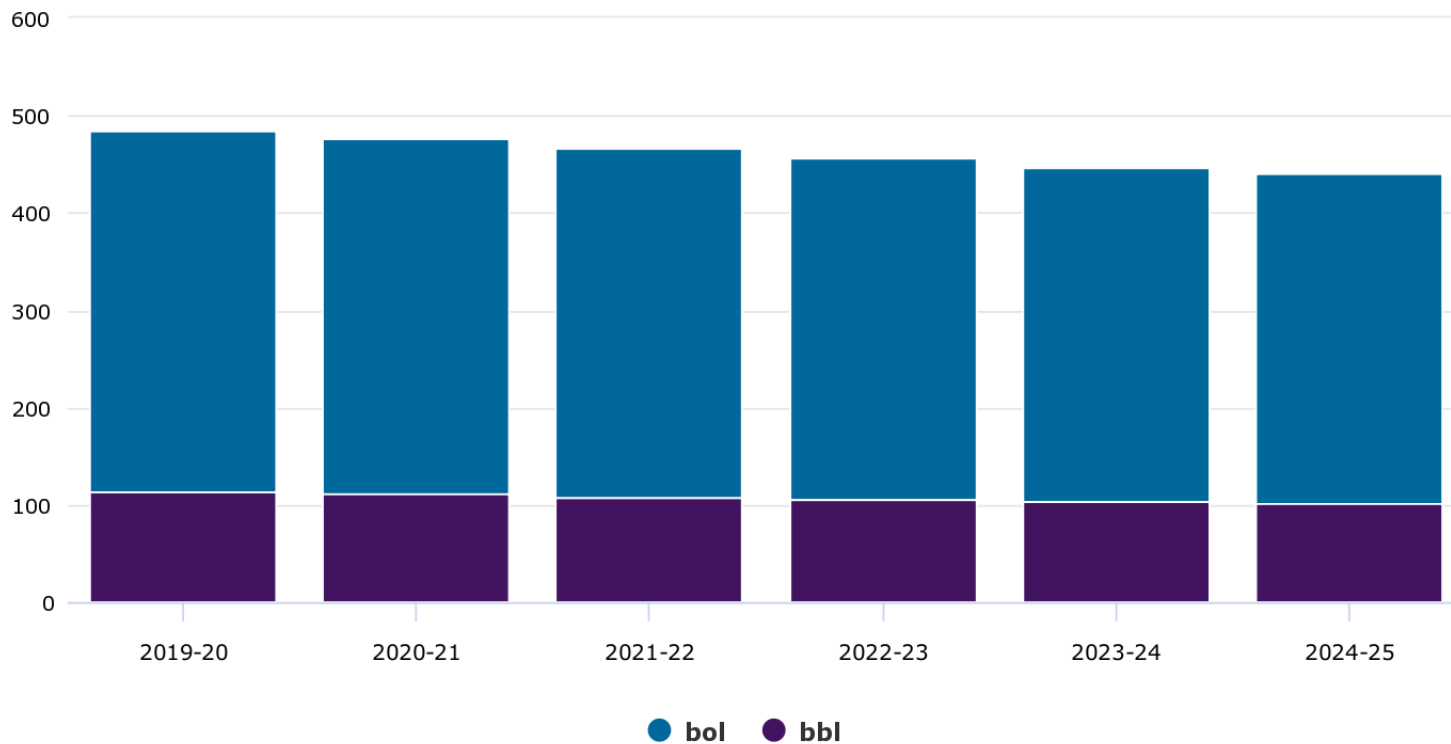
Bron: OCW, Referentieraming 2018

overtref jezelf

Prognose studenten in het middelbaar beroepsonderwijs, naar leerweg

Aantal x1.000

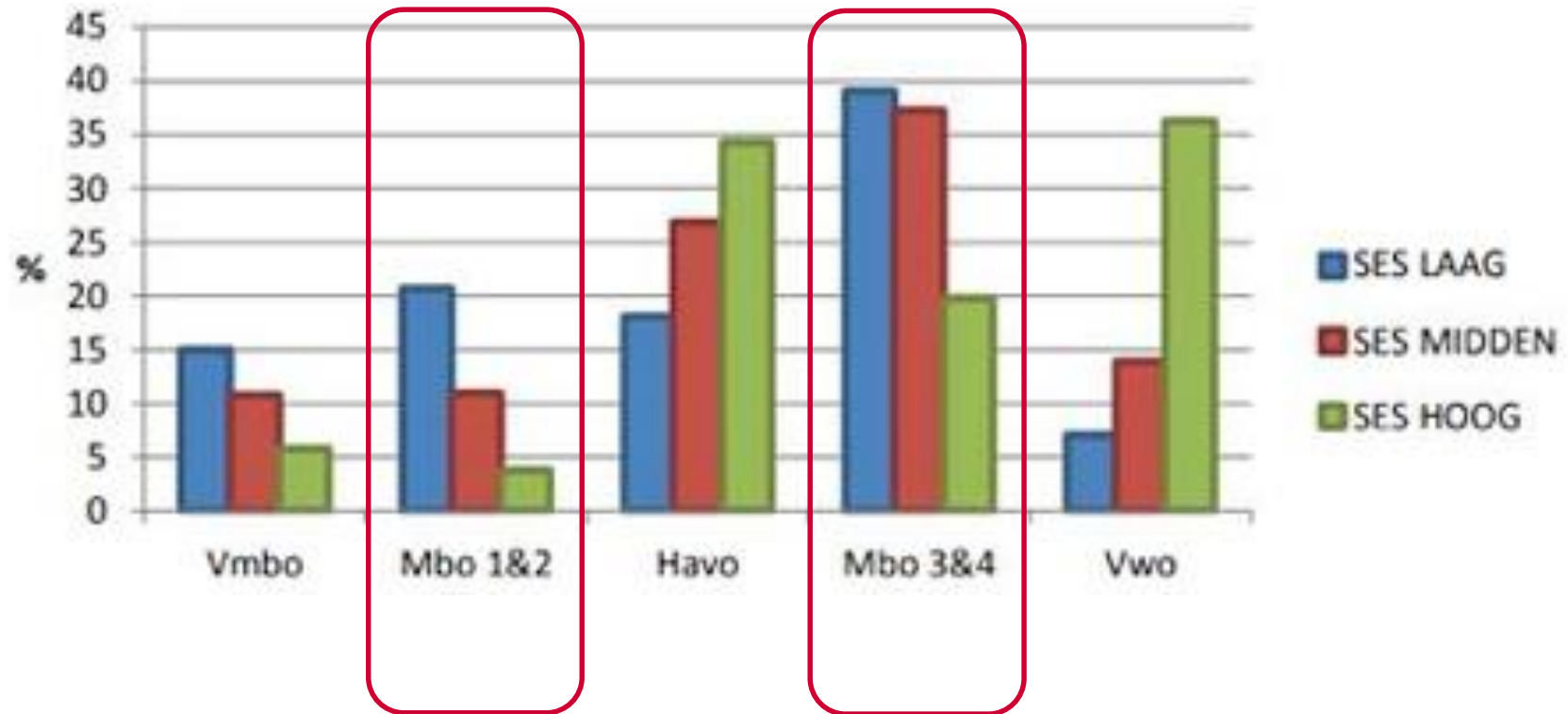

Bron: OCW, Referentieraming 2018

overtref jezelf

SES Studenten

Figuur 1. Verdeling onderwijsniveau (2003/3004) naar opleidingsniveau ouders (Onderwijsinspectie, 2016)

Onderzoeksvragen

- Hoe is het volgens mbo-leraren om in het mbo les te geven?
- Wat zijn daarbij voor hen cruciale (pedagogische) momenten?
- En wat staat er dan op het spel?

Met anderen woorden:

*Wat is volgens docenten **de taak** waarvoor ze staan, en wat zijn volgens hen **pedagogische momenten** of kritische situaties, die om een pedagogische ingreep vragen?*

Goed onderwijs

Moeilijke, onrustige jongen in de klas.

Volgt instructies niet op.

Wat te doen?

→ na overleg met groep, besloten dat de jongen mag rondlopen als hij weer onrust voelt opkomen

Pedagogische kwesties:

- spanning tussen individu en de groep
- spanning tussen nu en vereisten van later

Goed onderwijs: dealen met spanning

Hoe doe je dat?

- dat **voel je aan**, bij iedere les, bij elke klas opnieuw
- **bemiddelen**, tussen het *nu* ↔ *toekomst*; *indiv* ↔ *groep*
- **kansen bieden**, ook al ben je niet zeker dat leerling het kan

overtref jezelf

Casus 1

“De docent die de casus ter sprake brengt, ziet een van zijn leerlingen, zoals hij zegt, ‘flippen’. ‘Ze stond voor mijn neus te schudden.’ Ze vroeg of ze naar de wc mocht. Dat mocht.

Toen ze terugkwam, hield ze een iPhone in haar hand waarvan het scherm kapot was. Opnieuw begon ze te trillen en te schudden. De docent kende zijn leerling als een rustig en beleefd meisje. Hij dacht dat er iets ergs gebeurd was, een sterfgeval of zo iets. Hij vroeg: ‘Wat is er aan de hand?’ Ze wilde niets zeggen. ‘Toen ineens begon ze te schelden, te huilen, te schreeuwen; ze gooit stoelen om, gooit haar tas weg, ze schuift de tafel naar voren.’ Ze ‘fokte’ zichzelf ‘op’. Ze werd steeds kwader. De docent stond bij de deur; hij maakte hem open. ‘Ik heb gezegd, heel rustig, je gaat nu naar buiten.’ De klas was met stomheid geslagen. Het meisje stormde de klas uit naar de toiletten.

Toevallig kwam er een collega de gang op. Die ving haar op. De docent kon nu terug naar zijn klas ‘om die tot rust te brengen’. ‘We zijn toen verder gegaan met ons werk.

(Pols, 2019, pag 41)

overtref jezelf

Casus 1

“En ze kwam 5 minuten later terug in de klas met een Iphone in haar hand met een scherm die kapot was. En ik weet niet of het al kapot van daarvoor was, ik denk het niet. En ging ze zitten en ging ze schudden en trillen en de tafel bewegen. En ik heb gezegd is er iets aan de hand? Wilt ze niks zeggen. Ik zei, kom gaan we even naar buiten bespreken want er is blijkbaar iets. Wilt ze niet. Ik heb gezegd kom we gaan naar buiten toe. En ik maakte een beweging om naar de deur te gaan. En toen ineens begon ze te schelden, huilen, schreeuwen, stoelen weggoien, tas gooien, de tafel naar voren zetten. Nou ik heb gezegd, op dat moment dacht ik, oké ik maak de deur nu open want ik stond bijna bij de deur.”

Pedagog. observatie (7a/b)

Pedag. onderzoek (9c)

Pedagogische beslissing (21c)

Casus 1

Nadat Wouter het gesprek al had afgerond, meldt de docent:

“Ik wil daaraan nog één ding toevoegen dan, dat is in de volgende les. Ik heb op de laatste paar minuten gezegd: iedereen mag weg en dan heb ik Selma er even bij gepakt. En ik heb gezegd tegen haar: ik hoop dat met jou alles goed gaat, ik laat alles nu over bij de coach en als je ooit met mij wil spreken over wat er gebeurd is, dan zijn de deuren open, en ik ben niet boos op jou van wat jij hebt gedaan in de les. Dat was iets die twee, vanaf buiten de school zeg maar. Ik laat het nu aan Michelle, en als je er last van hebt dan kun je natuurlijk ook met mij praten, maar ik hoor het wel.

Ik wilde haar het gevoel geven van luister: het is wel gebeurd, maar je mag gewoon blijven, ik heb er niet veel last van.”

Pedagogisch deugden:

vertrouwen, zorg,
betrokkenheid, compassie
(6b, 6f, 6g)

***Doorgaan met
opnieuw beginnen***
(7a2)

Conclusie

Welke pedagogiek reflecteerde in de verhalen van dit team?

- **Opdracht:** het opvoeden tot volwassen beroepsbeoefenaar, waarbij jonge medewerker bewust acties inzet, weet waarom hij wat doen, en daarbij zelfinzicht heeft.
- **Houding van docent is cruciaal:** geduld, emoties in de hand, vertrouwen dat het IIn tot zelfinzicht kunnen komen, via dialoog
- **Pedagogische collegialiteit** via diverse routes naar zelfde doel. Verschillen die kunnen worden besproken, en gedeeld.

Zo kan half-bewust handelen, bewust handelen worden

overtref jezelf

“Het stille weten”

- Het is een ‘weten wat te doen, wanneer je niet weet wat te doen’.
- Dat weten is geen algemene, maar situationele kennis
- Het is geen ‘zeker weten’. De genomen beslissing kan verkeerd uitpakken.

Pedagogische momenten

Klas-niveau:

- een ongemotiveerde klas die weigert een taak uit te voeren
- een onrustige klas, met onderlinge ruzies

Student-niveau:

- een stille, teruggetrokken student
- een steeds weer afgeleide student
- een student die medestudent belachelijk maakt
- een student met conflict op zijn stage
- een student bedreigde een docent

26 Pedagogische thema's

De meest voorkomende thema's:

1. de **pedagogische houding** van de docent (260)
2. de **opdracht** waarvoor hij staat (179)
3. de **handelingsvormen** die hij vanuit zijn houding/opdracht en de relatie met zijn studenten in praktijk brengt (141)
4. de **onderzoekende kijk** van waaruit hij zijn werk doet (111)
5. de **relatie** die hij met zijn studenten aangaat (109)
6. de **deugden** van waaruit de docent handelt (106)

Houding: de manier waarop de leraar in de praktijk 'staat' en zich tot zijn studenten verhoudt.

Opdracht: de houding van de leraar hangt direct samen met de opdracht waarvoor hij staat. Die opdracht richt zijn handelen.

Enkele subthema's

Pedagogisch houding:

- houding van de leraar is persoonsgebonden
- bestaat uit zelfkennis en zelfvertrouwen
- kenmerkt zich door openheid
- door empathie
- door het krediet dat hij zijn studenten geeft en
- van waaruit hij hen ziet als 'actoren'

Vanuit zijn opdracht verwacht de leraar:

- vakmanschap
- een volwassen houding
- verantwoordelijkheidsgevoel
- 'zelfinzicht'

Reflectietijd

WP: “... wat is er aan inhoud achtergebleven bij jullie?”

*SP4: “Wat mij bij blijft is dat hier **openheid** naar mekaar is, luisteren naar mekaar, en de ene heeft die mening, de ander heeft die mening, dat daar **wel ruimte** is om er met elkaar over te discussiëren.*

*Normaal in ons werk hebben we dat bijna nooit, dat je het over inhoud hebt, van wat de een of ander **ervaart**.”*

Onderzoeksmethode

➤ *Socratische gesprekmethodiek*

Het gesprek startte met de vraag: Vertel eens, wat heb je meegemaakt?

- wat voelde je?
- wat deed je?
- wat dacht je?

Anders gezegd: wat stond er voor jouw gevoel op het spel?

➤ *Analysemethode*

*'We beginnen fenomenologisch' - Langeveld **

De fenomenologie kenmerkt zich door een bepaalde houding:

- opschorten van oordelen, opvattingen en theoretische noties
- *'Wij willen het niet interpreteren uit een andere bron dan uit zichzelf'*

De onderzoeker benadert *'dat wat tot hem komt'*, *'wat aan hem verschijnt'* zo onbevangen mogelijk. Dat *wat* kan niet zonder uitleg (interpretatie). Daar speelt voorkennis altijd een rol.

De fenomenologische onderzoeker is zich daar bewust van, en expliciteert die voorkennis

overtref jezelf

**Langeveld, M.J. (1971 [1944]). Beknopte theoretische pedagogiek. Groningen: Wolters-Noordhoff.*

Waterspiegel

Onderwijskunde

Didactiek

Psychologie

ICT
tools

Curriculum
ontwerp

klassenmanagement

Interpretatie en
betekenis

Ethische laag

*Voorbewust
zijn*

Persoonlijke
pedagogische
oriëntatie

Pedagogiek

overtref jezelf

De praktijk 'onder water'

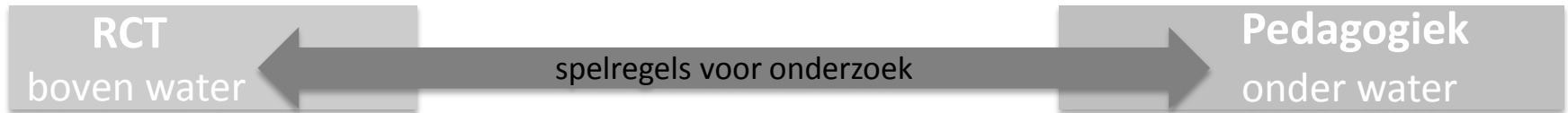
“Docenten observeren hun studenten, gaan na wat een actie bij hen teweeg brengt en verkrijgen daarmee – afhankelijk van de omstandigheden waarin zij en hun studenten zich bevinden – steeds weer nieuwe beelden: van hun studenten, van zichzelf en van de manier waarop ze met studenten omgaan. Relatie en handelingsvorm zijn daarbij twee belangrijke thema’s.”

Pols, W. (2018). Het stille weten van leraren. Vakblad voor 12-18, 28, 10 (p.42-43).

VRAAG voor het *optimaliseren* van ‘goed onderwijs’

Wat kunnen we inzetten om de effecten van ‘interventies’ zowel *boven* als *onder de waterlinie*, in kaart te brengen?

Spanningsveld

Gericht op *wat & hoe*

- Verklarend
- Werkzame bestanddelen
- Interventies
- Objectief
- Regelmatigheden
- Onderzoeker buiten proces
- Generaliseerbaarheid
- Onafhankelijk
- Effectiviteit
- 'Neutraal'

Gericht op *waartoe*

- Richtinggevend (kompas)
- Context specifiek
- Betekenisgericht
- Subjectief
- Bijzonderheden
- Onderzoeker invoelend
- Situationeel
- Met voorkennis
- Pedagogische kwaliteit
- Normatief

overtref jezelf

Spanningsveld

- Zoeken we naar 'werkende bestanddelen' (links) dan verschijnen leraren en leerlingen als te bewerken **objecten**
- Zoeken we naar de 'zin en de betekenissen' (rechts) van door leraren en leerlingen ondernomen (communicatieve) activiteiten, dan verschijnen beiden als betekenis-gevende **subjecten**

Paradox:

Onderwijstheorie is abstract en algemeen, **onderwijspraktijk** is concreet en specifiek; er speelt altijd veel meer dan een bepaalde theorie erover zegt.

Over de regels en het spel

Overheid neemt positie in dat we ons steeds moeten aanpassen aan de verandering om ons heen.

‘Maar, mogen we ons de ruimte permitteren om de vraag te stellen, of dit wel de goede richting is van ons (onderwijs)spel?’

(Biesta, 2018)

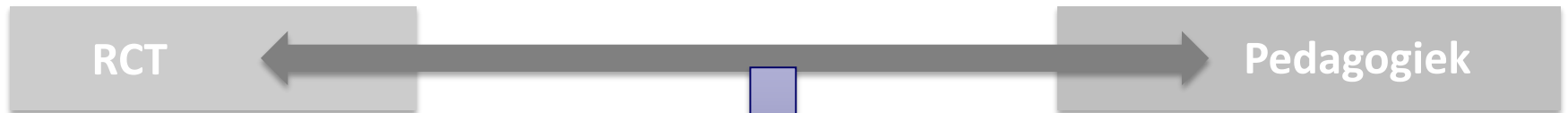
En als we die vrijheid nemen, welke richting willen we dan op?

**‘Kritisch op de kwalificatiestructuur...
Maar een tegenovergesteld voorstel
is nog niet altijd een goed voorstel!’**
(Biesta, 2018)

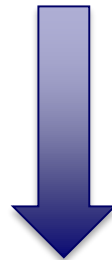
overtref jezelf

Spanningsveld

**Combinatie noopt tot andere visie op
beoordeling *kwiteit van onderwijs***

**Acceptatie van 'rechts' noopt ook tot ander
beoordelingskader van *onderwijsonderzoek***

overtref jezelf

Wens ...

- Meer aandacht voor de diepere lagen van handelen, inzicht in het pedagogische kompas...

(hopend dat overeenkomsten zichtbaar worden van de pedagogische doelstellingen van enerzijds beleidsmakers, anderzijds onderwijsgevendenden)

- Evidentie tonen om andere manieren van beoordelen te introduceren, waarbij het belang van het handelen van opvoeders en leraren centraal staat

Want, pedagogiek gaat “niet in de eerste plaats over kinderen of over hun ontwikkeling, maar over de opvoeders die met hun handelen in deze ontwikkeling een rol spelen.”

Wens in uitvoering...

Enkele voorbeelden

1. Jeroen Geurts, hoogleraar Neurowetenschappen, wenst methodische pluriformiteit om tot bruikbare 'praktijkkennis' te komen:

*"Een RCT geeft stevig wetenschappelijk bewijs over het wel of niet werken van een medicijn of een andere medische interventie. Maar resultaten uit RCT's zijn altijd uitspraken op **groepsniveau**. Ze houden weinig rekening met de individuele omstandigheden van de patiënt in de spreekkamer."* (sep 2017)

Wens in uitvoering...

Tijd voor actie

Financieel Dagblad (7 jan 2018)

Het is tijd voor actie, vinden de drie experts. Denessen pleit voor het afschaffen van het schooladvies van leraren op de basisschool. Van Elffers mag het advies blijven bestaan, maar dan wel op voorwaarde dat het niet de schoolloopbaan bepaalt. 'Ik begrijp niet dat leraren nog meewerken aan het geven van een schooladvies wanneer dat gebruikt wordt om de schoolloopbaan van kinderen op jonge leeftijd op slot te zetten. Ik zou dat als leraar weigeren.'

Ook de vroege selectie moet op de schop. 'Hoeveel duidelijker moet het beeld nog worden voordat het ministerie van Onderwijs in actie komt?', zegt Elffers fel. 'We moeten het beest in de ogen kijken.'

Laat leerlingen bijvoorbeeld starten op een bepaald niveau en kijk telkens hoe het gaat en of ze een stapje hoger of lager kunnen maken. Op hun vijftiende kunnen ze dan een uitstroomprofiel kiezen.'

De Onderwijsinspectie zou niet moeten kijken naar het niveau dat leerlingen hebben behaald, maar scholen moeten afrekenen op de investeringen om leerlingen te helpen, vindt Denessen. Middelbare scholen hebben nu belang bij een lager advies voor twijfelgevallen, legt Elffers uit.

Zij krijgen bonuspunten als een leerling examen doet op een hoger niveau dan het niveau waarop hij of zij is ingestroomd. Een lager niveau levert juist strafpunten op. Gemeenten zouden bij de financiering van nieuwe schoolgebouwen kunnen eisen dat de school alle niveaus aanbiedt, stelt Van de Werfhorst voor.

In gesprek over

**Bedankt voor uw
aandacht!**

Ellen Klatter
e.b.klatter@hr.nl

overtref jezelf

